

Pasijonska knjiga Myrrhen-Gärtlein v Knjižnici Loškega muzeja Škofja Loka

Knjižnica Loškega muzeja Škofja Loka hrani sedem zbirk starejšega knjižnega gradiva. To so zbirke pisne kulturne dediščine,¹ ki vsebujejo številne antikvarne izdaje, torej knjige, ki so izšle pred letom 1800. Vse zbirke so popisane, za nekatere je izdelan računalniški katalog, ki omogoča lažje pregledovanje in iskanje gradiva. Računalniško je popisana tudi knjižnica dr. Ivana Tavčarja iz Tavčarjevega dvorca na Visokem,² ki smo jo v Loški muzej Škofja Loka dobili kmalu po 2. svetovni vojni.³ Drugo Tavčarjevo knjižnico, knjige iz Tavčarjeve hiše na Bregu 10 v Ljubljani, hrani Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU v Ljubljani.⁴

Antikvarno knjižno gradivo v Tavčarjevi knjižnici z Visokega

Tavčarjeva knjižnica z Visokega šteje več kot 600 naslovov, med njimi je nad 200 antikvarnih izdaj. Zanimalo nas je, ali so v zbirki tudi knjige iz 17. stoletja in če so, ali je bila katera od njih natisnjena v Ljubljani. Tam je namreč s podporo kranjskih deželnih stanov v letih 1678–1730 delovala tiskarna družine Mayr, katere začetnik je bil salzburški tiskar Janez Krstnik Mayr.⁵ In res smo v Tavčarjevi

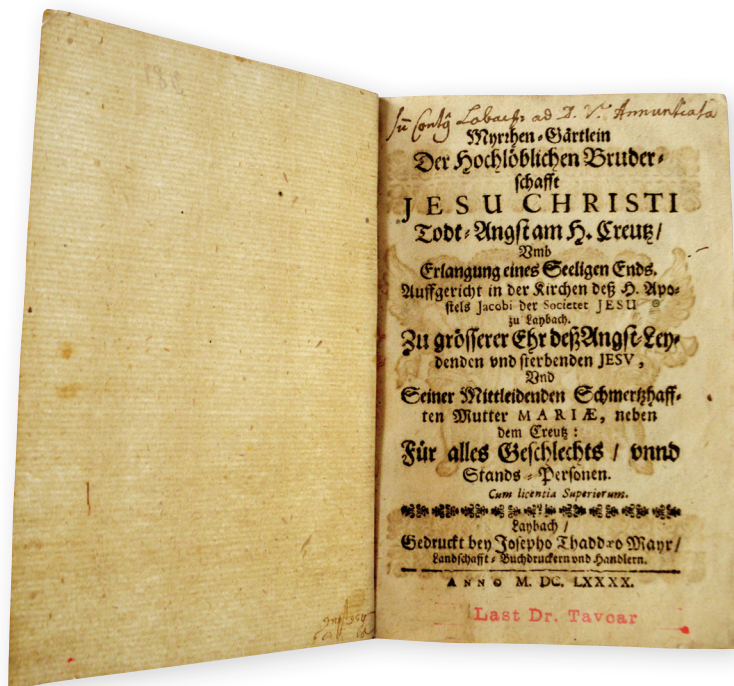
1 Kodrič Dačić, Pisna kulturna dediščina v luči aktualnih predpisov, str. 17–20.

2 Računalniški popis sta, na osnovi popisa muzejske arhivarke Doroteje Gorišek, leta 2010 pripravili Vera Hartman in Špela Polajnar, muzejski prostovoljki z Univerze za tretje življenjsko obdobje Škofja Loka.

3 Planina, Dvajset let Loškega muzeja, str. 62.

4 Za ta podatek se zahvaljujem Dušanu Komanu, bibliotekarskemu specialistu Biblioteke Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

5 Dular, *Živeti od knjig*, str. 91–132.

Notranja naslovnica pasijonske knjige *Myrrhen-Gärtlein*, z žigom Last Dr. Tavčar.
 (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

Bakrorez na hrbtni strani naslovne strani in prva stran predgovora.
 (hrani: Loški muzej Škofja Loka)

knjižnici z Visokega našli drobno knjižico z naslovom *Myrrhen-Gärtlein der hochlöblichen Bruderschaft Jesu Christi Todt-Angst am h. Creutz vmb Erlangung eines seeligen Ends* (v nadaljevanju: *Myrrhen-Gärtlein*), ki je leta 1690 izšla v Ljubljani. Njen naslov v slovenskem prevodu pomeni *Vrtiček mire milostne bratovščine umirajočega Kristusa*. Natisnili so jo v Mayrjevi ljubljanski tiskarni, ki jo je takrat vodil Jožef Tadej Mayr, sin Janeza Krstnika.

Knjiga *Myrrhen-Gärtlein* kot kulturno-zgodovinski vir

Zaradi svoje redkosti in starosti je knjiga dragocen dokument tiskarske in izdajateljske dejavnosti druge polovice 17. stol. na Slovenskem. Še bolj pa je pomembna zaradi svoje vsebine. V njej so namreč duhovna besedila jezuitske Bratovščine umirajočega Kristusa,⁶ ki je med svojimi člani spodbujala pasijonsko pobožnost. Poleg tega je za nas pomembna tudi zato, ker njen avtor prihaja s škofjeloškega območja. Zaradi vseh teh atributov je knjiga prvovrsten kulturno-zgodovinski vir in si zasluži podrobnejšo predstavitev.

Myrrhen-Gärtlein je pasijonska knjiga⁷ in zato zanimiva za Škofjo Loko, ki se ponaša z vpisom *Škofjeloškega pasijona* na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine. Je pokončnega formata, velikosti 16 x 10,5 cm, ima 200 strani ločene paginacije (4, 176,[2] str.) in 5 ovojnih listov, je ilustrirana – en večji in več manjših bakrorezov.

Edini večji bakrorez se nahaja na hrbti stani notranje naslovne strani. Predstavlja dva angela, ki vsak s svoje strani držita grb dežele Kranjske. Knjiga je v nemščini – gotici, posamezne strani se končujejo s kustosi.⁸ Predgovor na štirih straneh je posvečen deželnemu glavarju.

Myrrhen-Gärtlein je izdala in založila Bratovščina umirajočega Kristusa

Knjiga osvetljuje izdajateljsko dejavnost Bratovščine umirajočega Kristusa, ki je bila v Ljubljani ustanovljena leta 1660.⁹ To je bila jezuitska bratovščina, ki je vključevala ljudi vseh stanov, ne samo plemstvo, tako na Kranjskem kot v sosednjih deželah. V letu ustanovitve je štela 2 000 članov, v času izida naše knjige, ki je bil tudi čas največjega razcveta bratovščine, pa kar 80 000 članov. Kot pove že njen naslov *Myrrhen-Gärtlein – Vrtiček mire* – mira se povezuje z maziljenjem – je namenjena pasijonski pobožnosti, to je molitvi in premišljevanju Kristusovega trpljenja in smrti. Je torej nekakšen priročnik s priporočili, katere molitve oziro-

6 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 55.

7 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 71.

8 Kustos ali kustoda je začetna beseda ali zlog, ki se nahaja na dnu vsake strani, s to besedo ali zlogom se začenja naslednja stran.

9 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 71.

ma pobožnosti naj člani bratovščine opravijo v enem dnevu, tednu, mesecu, četrtnem ali letu.¹⁰ Bratovščina je knjigo poklonila vsem svojim članom z namenom, da bi jih navajala na pravila in bi se spomnili svojih dolžnosti glede molitve ter skrbi za bližnje.¹¹

Vsebina knjige

Prvi del knjige vsebuje poglavje z litanijami za šest dni v tednu, litanijam pa sledijo odpevi in sklepne molitve, vse z namenom premišljevanja o Jezusovem trpljenju iz pasijonskega izročila in smisla njegove žrtve na križu. Drugi del vsebuje poglavje o odpustkih, tretji pa prinaša obujanje upanja na Jezusovo zasluženo in milost. V četrtem delu je pobožnost sedmerih ur dneva z molitvijo, podobno rožnemu vencu, in pobožnost za duše v vicah, kjer se obuja spomin na trpljenje Matere Božje pod križem. Za ta besedila dr. Matija Ogrin, poznavalec srednje- in novoveške književnosti na Slovenskem, pravi, da so *že sama zase mogočna priča baročne duhovne ter literarne kulture ob koncu 17. stol. v Ljubljani*.¹² Knjiga je v 18. stol. doživela prevod oziroma predelavo v slovenščino in tudi več ponatisov. V prevodu Jerneja Basarja, z naslovom *Pomuczsh Shivim, Umirejezhim, inu Mertvim*, je prvič izšla leta 1735, v Ljubljani. Nato je bila ponatisnjena še trikrat: leta 1740, 1759 in 1780.¹³

Jakob Škerl, jezuit in predstojnik Bratovščine umirajočega Kristusa in avtor naše knjige

Na Škofjo Loko se *Myrrhen-Gärtlein* navezuje tudi z avtorstvom, saj je njen avtor Jakob Škerl (okoli 1622–1672), jezuit, nabožni pisec in pridigar. Po mnenju zgodovinarja in arhivarja Maksa Miklavčiča¹⁴ je bil Škerl rojen v Stari Loki, v plemiški družini Scarlichi, ki je imela od leta 1634 v lasti starološko graščino.¹⁵ Po končani jezuitski gimnaziji v Ljubljani je leta 1639 vstopil v jezuitski red. Po zaključku študija je najprej bival v Trstu, nato v Pleterjah. Od leta 1648 je bil predavatelj na ljubljanskem jezuitskem kolegiju, kjer je dosegel naziv magister. Bil je vidni predstavnik kolegija v javnosti, katehet in spovednik, od leta 1658 pridigar v ljubljanski jezuitski cerkvi sv. Jakoba, od leta 1661 pa tudi pridigar v ljubljanski stolnici.

Škerl si je zelo prizadeval za ustanovitev jezuitske pasijonske bratovščine v Ljubljani. Ko je bila ta leta 1660, samo pet let po rimski, tudi ustanovljena, je

10 Prav tam.

11 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 55.

12 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 71.

13 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 70.

14 Miklavčič: Škerl Jakob, str. 631–632.

15 Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 167 in 328.

postal njen prvi predstojnik.¹⁶ Na tej funkciji je za člane bratovščine najprej napisal latinski priročnik pasijonske pobožnosti *Hortulus Myrrhae*, ki je izšel leta 1670 neznano kje, v Ljubljani vsekakor ne, ker tam takrat še ni bilo tiskarne. Ta latinski priročnik se nam ni ohranil, za enkrat ga poznamo le po omembah v letopisih.¹⁷ Ohranil pa se je njegov nemški prevod oziroma predelava iz leta 1690 z naslovom *Myrrhen-Gärtlein*.

Edini znani dvojníci naše knjige *Myrrhen-Gärtlein* sta v NUK

Škerljev latinski priročnik se ni ohranil, zato je naša izdaja v nemščini pomembna tudi zaradi svoje dokumentarne vrednosti in redkosti. V vzajemni bibliografski bazi COBIB.SI sta namreč vpisana samo dva izvoda te knjige; oba hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani (COBISS ID: 85127680). Vendar se naš izvod glede knjižne opreme in ilustracij nekoliko razlikuje od teh dveh. V našem je samo en celostranski bakrorez, ki je na hrbtni strani notranje naslovne strani in predstavlja dva angela, ki držita grb dežele Kranjske. Digitaliziran izvod iz NUK¹⁸ pa vsebuje tri celostranske bakroreze. Na prvem je upodobljen angel, ki drži prt s podobo svete evharistije – kelih in hostijo – pod njo pa so razpelo, bič in knjiga, na drugem je upodobljen grb dežele Kranjske, na tretjem pa motiv, enak našemu – dva angela, ki držita grb dežele Kranjske. Prva dva sta natisnjena na posebnem, vlepljenem predlistu, tretji pa na hrbtni strani notranje naslovne strani, tako kot v naši izdaji.

Zaključek

Bratovščinska knjiga *Myrrhen-Gärtlein* iz leta 1690, ki jo hrani Loški muzej Škofja Loka, je antikvarna knjiga, ki daleč presega lokalni pomen. Zaradi svoje starosti, redkosti in pasijonske vsebine ter seveda tudi zaradi avtorja Jakoba Škerla je neprecenljivi dokument časa in prostora, v katerem je nastala. Ne le za Škofjo Loko, ampak tudi širše, saj so v 17. in 18. stoletju baročna duhovna besedila iz te knjige prebirali člani pasijonske bratovščine na Kranjskem in v sosednjih deželah, njihovo število pa je segalo v deset tisoče.

Knjiga *Myrrhen-Gärtlein* je dragocen del naše pisne kulturne dediščine, ki si zasluži, da njeno zgodbo pasijonske zbirke Loškega muzeja Škofja Loka spozna tudi širša javnost.

16 Miklavčič, Škerl Jakob, str. 631–632.

17 Ogrin, Bratovščinske iskre, str. 70.

18 Dostopen mi je bil digitalizirani izvod iz NUK, *Myrrhen-Gärtlein der hochlöblichen Bruderschaft Jesu Christi ...* (1690), na portalu Digitalne knjižnice Slovenije; URN:NBN:SI:DOC-8GOJXBVD from <http://www.dlib.si>

LITERATURA:

- Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo : 973–1803*. Škofja Loka : Muzejsko društvo Škofja Loka, 1973, 560 str.
- Dular, Anja: *Živeti od knjig : zgodovina knjigotrštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja*. Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002, 255 str.
- Kodrič Dačić, Eva: Pisna kulturna dediščina v luči aktualnih predpisov. V: *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti* 56, številka 4, Ljubljana : Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 2012, str. 17–45.
- Miklavčič, Maks: Škerl Jakob. V: *Slovenski biografski leksikon*, Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971, str. 631–632.
- Ogrin, Matija: Bratovščinske iskre. V: *Acta historiae artis Slovenica* 21, 2, Ljubljana : ZRC SAZU, 2016, str. 55–88.
- Planina, France: Dvajset let Loškega muzeja. V: *Loški razgledi* 6, Škofja Loka : Muzejsko društvo Škofja Loka, 1959, str. 59–66.